

ks. Dariusz Lipiec, Siedlce

ZASADY I TREŚĆ APOSTOLSKIEJ FORMACJI LAIKATU

Papież Jan Paweł II naucza, że apostolska formacja świeckich to „stały proces dojrzewania i upodabniania się do Chrystusa, zgodnie z wolą Ojca, pod kierunkiem Ducha Świętego” (ChL 57). Proces ten dokonuje się w ramach dialogu Boga z człowiekiem. Bóg przemawia do człowieka, wzywa go i powołuje, człowiek natomiast odpowiadając na powołanie coraz pełniej jednoczy się z Nim.

1. Permanentny charakter formacji laikatu

Zarówno z istoty formacji, jak i jej celu wynika, że ma ona charakter permanentny i obejmuje całokształt życia człowieka świeckiego. Formacją powinno być objęte całe życie, które dane jest chrześcijaninowi. Powinna ona rozpocząć się w dzieciństwie, kiedy dziecko poddawane jest pierwszemu wpływowi wychowawczym, rozciągając się na młodość i dorosłe życie oraz trwać aż do śmierci. W całości życia katolików świeckich są jednak okresy szczególnie ważne i decydujące o rozpoznaniu powołania i podjęciu powierzonej przez Boga misji. Do okresów takich zaliczane są lata młodości i okres dojrzewania (ChL 58).

Apostolska formacja obejmuje już okres dzieciństwa człowieka. Ze swoją niewinnością, której towarzyszy łaska Boża w duszach dzieci, są one wdzięcznym obiektem wychowania. Przyjmują one chętnie wszystkie treści i wartości, które pozwalają osiągnąć niebo. Miłość rodziców i wychowawców ma być widocznym znakiem miłości Boga, który jest dla nich najlepszym Ojcem. Zaszczepiona dzieciom i towarzysząca im we wzrastaniu miłość, powinna być następnie przez nie przekazywana innym ludziom. Takie zadanie postawione zostało wszystkim, którzy zajmują się formacją dzieci.

Młodość jest ważnym okresem w życiu człowieka, ponieważ w tym czasie człowiek odkrywa świadomość swego bytu, miejsca i roli w świecie, formuje poczucie odpowiedzialności i snuje plany na przyszłość. Okres młodości jest także czasem otwierania się na Bożą łaskę i wezwanie oraz wzrastania w łasce Bożej i szacunku u ludzi. Młodzi ludzie otwierają się ponadto na braterstwo, przyjaźń i solidarność. Otwarcia są także ku przyszłości. Odkrywają również swoje życiowe zadanie, którym jest przekazanie przyszłym pokoleniom dorobku własnego i przeszłych pokoleń. Czas ten ważny jest także dla wspólnoty Kościoła, ponieważ wtedy ma on wiele do przekazania ludziom młodym, jak również oni mają wiele do powiedzenia Kościołowi dzięki swej otwartości i świeżości osądu. Kościół może pomóc młodzieży, by stała się aktywnym podmiotem ewangelizacji i twórcą odnowy społecznej, nie zaś jedynie biernym odbiorcą i słuchaczem Ewangelii.

Czas dojrzewania jest także czasem odkrywania świadomości swego powołania i roli w Bożym planie zbawienia. Młodzi ludzie odkrywają wtedy swoją chrześci-

jańską godność oraz niepowtarzalność i wyjątkowość swego powołania i miejsca wśród wspólnoty wierzących. Papież podkreśla, że świadomość chrześcijańskich zadań jest wezwaniem do samowychowania, czyli do formowania samych siebie w duchu odpowiedzialności przed Bogiem za powierzone zadania apostołskie.¹

Czasem powoływania chrześcijan przez Boga, oprócz okresu dzieciństwa i młodości, jest całość życia świeckich. Powoływanie to dokonuje się poprzez różnorodne wydarzenia i przez tak zwane „znaki czasu” Świeckim towarzyszy przy tym konieczność i moralny obowiązek ich odczytywania oraz rozpoznawania w nich woli Bożej (ChL 58). Aby móc dostrzec znaki czasu i odkryć przez nie wolę Bożą, katolicy świeccy muszą spełnić kilka warunków. Są nimi: rozważanie Słowa Bożego i wsłuchiwanie się w naukę Kościoła, trwanie w synowskiej modlitwie, rozpoznawanie w świetle wiary otrzymanych darów i talentów, rozpoznawanie sytuacji społecznych i historycznych, w których przyszło im żyć oraz korzystanie z troskliwego i mądrego kierownictwa duchowego. Jego znaczenie dla formacji laikatu dostrzega Jan Paweł II i jest to nowość (zob. ChL 58) w porównaniu z nauczaniem Soboru Watykańskiego II, który w tej sprawie pozostawił pewne niedomówienia.²

2. Zasada jedności formacji

Drugą zasadą apostołskiej formacji laikatu jest zasada jedności. Dotyczy ona jednorodności życia chrześcijańskiego, w którym życie religijne wynikające z Ewangelii oraz codzienne życie w świecie są ze sobą ściśle zjednoczone i przenikają się wzajemnie. Podstawą jedności życia i jedności jako zasady formacji do apostołstwa jest bytowanie każdego katolika świeckiego jako członka Kościoła, a jednocześnie jako obywatela ludzkiego społeczeństwa (ChL 59). Zasada ta ma na uwadze wyeliminowanie niebezpieczeństwa dwutorowości chrześcijańskiego bytowania oraz wynikającej z niego dwulicowości moralnej i dwojakich zachowań. Papież dostrzega bowiem pojawiające się współcześnie jako swoisty „znak czasu” rozdwojenie życia na jego część „świecką” oraz „religijną”. Część religijna życia wielu świeckich to tylko krótkie chwile dnia, które sprowadzają się do zajęć czysto sakralnych, takich jak: modlitwa poranna lub wieczorna, niedzielna Msza św., świętowanie wielkich uroczystości kościelnych. Część świeckiego życia laikatu obejmuje rodzinę, pracę, relacje społeczne, zaangażowanie w politykę i działalność kulturalną. Obejmuje ona zatem całą resztę czynności bez odnoszenia ich do Boga i w praktyce realizowanych poza Bogiem. W codziennej działalności świeccy zapominają, że wszystkie dziedziny ich życia i wszystkie czynności objęte są Bożym planem. W nich powinny objawiać się i urzeczywistniać miłość Jezusa Chrystusa. Wszystkie te dziedziny życia ludzkiego mają być nacechowane chwałą Bożą, ku której powinny być realizowane, oraz służbą wobec ludzi, do której mają się odnosić. Oddzielanie tych aspektów chrześcijańskiej egzystencji jest sztuczne i jest świadectwem niedojrzałości duchowej niektórych świeckich (ChL 59).³

¹ Jan Paweł II, *Homilia „Jesteście wezwani do świadectwa o wierze i nadziei”* (Poznań 3. 06. 1997), *OsRomPol* 18:1997 nr 6 bis, s. 47.

² E. Weron, *Duchowość i formacja ludzi świeckich*, AK 82:1990 z. 3, s. 423.

³ Zob. H. Wistuba, *Wychowanie katolików świeckich*, w: „*Katecheta*” 35:1991 nr 4, s. 222.

Formacja do jedności jest sprawą konieczną i nagłą. Nie chodzi tu jednak o pomieszczenie ze sobą elementów religijnych i doczesnych życia, jak na przykład dołączanie modlitwy do pracy lub nauki przed ich rozpoczęciem i po ich zakończeniu. Jedności tej nie wyczerpuje też myślenie o Bogu i Jego sprawach podczas różnorodnych „świeckich” zajęć. Nie dotyczą one bowiem istoty tej jedności, jakkolwiek mają wpływ na jej budowanie i w pewnym sensie ją wyrażają. Istotą jedności formacji chrześcijańskiej i apostołskiej jest przenikanie wiary w kulturę. Oznacza to, że wiara została przez chrześcijanin przyjęta w całej pełni i do końca została przemyślana. Jej zaś przeżywanie oznacza należytą wierność Bogu (ChL 59). Samoformacja do takiej jedności jest moralnym obowiązkiem katolików świeckich.⁴

3. Formacja duchowa

Uprzywilejowane miejsce w formacji apostołskiej świeckich zajmuje formacja duchowa. Pierwszeństwo to motywowane jest rolą i zadaniem życia duchowego w całokształcie świeckiej egzystencji i misji. Świeccy zostali wezwani bowiem do życia z Bogiem, wierności Jemu oraz do stałego pogłębiania tegoż życia. Równocześnie stwierdza Papież, że życie duchowe i jego rozwój posiada głęboki związek z posługą innym w duchu miłości i poszukiwaniu sprawiedliwości.

Zadaniem formacji duchowej jest wykształcenie umiejętności korzystania z życia sakramentalnego, modlitewnego i słuchania Słowa Bożego tak, aby umieć połączyć życie z Bogiem z codziennym wykonywaniem własnych obowiązków, a także by z niego czerpać siły do życia w świecie oraz by umacniać się w łączności z Chrystusem (ChL 60). Troska o pogłębianie łączności z Chrystusem powinna stać się wewnętrznym pragnieniem świeckich. Z pragnieniem tym ma łączyć się trud poszukiwania odpowiedzi na egzystencjalne i ostateczne pytania, jak również trud poddania się kierownictwu duchowemu oraz wysiłek związany z ofiarną modlitwą i systematycznym życiem sakramentalnym.⁵ Formacja do łączenia życia modlitewnego z codziennym nosi znamiona moralne. Nie jest bowiem rzeczą obojętną, czy są one ze sobą łączone, a także, czy łączność ta jest wystarczająca. Dlatego też ten aspekt formacji apostołskiej łączy się z moralnym aspektem wychowania chrześcijańskiego. Wychowanie to opiera się na modelu wolności chrześcijańskiej i obejmuje kształtowanie umiejętności korzystania z niej.⁶

4. Formacja intelektualna

Ważnym elementem formacji apostołskiej laikatu jest formacja doktrynalna, zwana również intelektualną. Istnieje kilka względów, dla których odgrywa ona istotną rolę we współczesnym świecie. Pierwszym jest naturalny proces pogłębiania wiary, domagający się wciąż nowych treści. Następnym jest potrzeba uzasadniania faktu i sensu wiary współczesnych ludzi, którzy napotykają wiele innych

⁴ Weron, s. 424.

⁵ Por. M. Wojciechowski, *Powołanie i duchowość świeckich z wykształceniem teologicznym*, CTh 60:1990 f. 1, s. 108.

⁶ A. Sikora, *Katecheta jako adresat encykliki Jana Pawła II „Veritatis splendor”*, „Katecheta” 38:1994 nr 2, s. 66-67.

modeli i wzorców życia oraz przeżywają wiele złożonych problemów (ChL 60). Ważny jest również wzgląd apostołski, przez który świeccy muszą być czytelnym i przekonującym znakiem wyznawanej wiary (CT 57).

Wiara, jako proces dynamiczny, domaga się wciąż nowych treści. Dojrzewanie osobowości ludzkiej i dążenie do coraz pełniejszego poznania świata i zrozumienia zachodzących w nim zjawisk implikują poszukiwanie przez człowieka wciąż nowych treści. Chrześcijańskim zadaniem świeckich jest gromadzenie i przyswajanie, obok wiedzy ogólnej, także wiedzy z zakresu religii. Chodzi o to, aby nie istniał rozziw pomiędzy poziomem i zakresem wiedzy ogólnej i wiedzy teologicznej. Rozziw taki, dość często występujący wśród współczesnego laikatu, jest jednym ze źródeł braku jedności życia codziennego i religijnego (por. CT 61).⁷

Formacja doktrynalna świeckich jest również odpowiedzią na wymagania, jakie stawia im współczesny świat oraz ich odpowiedzią na nadzieję, jaką złożył w nich sam Bóg powołując ich do życia i apostołstwa w świecie (ChL 60). Dynamizm ludzkiego rozwoju i wiary domaga się nieustannego rozwiązywania problemów dogmatycznych i moralnych, przed którymi stają świeccy katolicy. Ich powaga i ilość jest duża, ponieważ współczesny świat zmienia się nieustannie, a postęp techniczny oraz przemiany społeczno-kulturowe dostarczają wciąż nowych pytań i wątpliwości. Każdemu chrześcijaninowi towarzyszy ponadto konieczność ciągłego uzasadniania raz podjętego wyboru wiary (por. CT 60). Zadaniem formacji doktrynalnej jest zatem również racjonalizacja wiary oraz dostarczanie wciąż nowych argumentów dla słuszności tego wyboru.⁸ Zdobywana wiedza teologiczna powinna być dostosowana do ogólnego wykształcenia świeckich, aby dawała im wyczerpującą odpowiedź na nasuwające się pytania i nurtujące wątpliwości.⁹

Świadomi swojej wiary, umiejący ją uzasadnić i wytłumaczyć oraz rozwiązywać życiowe trudności w świetle wiary, katolicy świeccy powinni wywierać pozytywny wpływ apostołski na otoczenie i środowisko.¹⁰ Dla obserwujących ich ludzi pociągająca jest sama dojrzała postawa w szybko zmieniającym się świecie. Imponować może również umiejętność niesienia skutecznej pomocy innym, znajdującym się w trudnej sytuacji. Pomoc ta powinna zawierać także umiejętność podniesienia godności człowieka, przełamanie indyferentnej postawy potrzebującego i wskazanie mu źródła skutecznej pomocy oraz sensu ludzkiej egzystencji (por. CT 57). Znający i rozumiejący swoją wiarę świeccy mogą pomóc w odnalezieniu i poznaniu Boga niewierzącym oraz pogłębić wiarę wierzącym.¹¹

Za podstawową metodę formacji doktrynalnej uważana jest katecheza i promocja kultury chrześcijańskiej. Katecheza, z racji tego, że jest „wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny

⁷ Ł. Bogacz-Rajda, *Katecheta potrzebny młodzieży*, „Katecheta” 38:1994 nr 4, s. 202-204.

⁸ K. Nycz, *Katecheta jako nauczyciel religii w szkole*, „Katecheta” 35:1991 nr 3, s. 130-132.

⁹ J. Baniak, *Katecheta widziany oczami młodzieży katechizowanej*, „Katecheta” 39:1995 nr 5 s. 212-216.

¹⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie „Formacja katechetów”* (Rzym 6. 03. 1985). OsRomPol 6:1985 nr 3, s. 9.

¹¹ J. Bagrowicz, *Formacja katechetów w świetle dokumentów Kościoła*, AK 86:1994 z. 2-3, s. 222-224.

chrześcijańskiej, przekazywanej na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego" (CT 18), stanowi zasadniczy etap ewangelizacji. Specyficznym celem katechezy, „do którego winna zmierzać, jest rozwinięcie z pomocą Bożą wiary dotąd początkowej, doprowadzenie do jej pełni i codzienne zasilanie życia chrześcijańskiego wiernych każdego wieku" (CT 20).

Systematyczne prowadzenie katechezy jest koniecznością obecnych czasów, a jej zakres powinien obejmować zarówno dzieci, młodzież, jak i dorosłych. Powinna ona być dostosowana do wieku katechizowanych i ich potrzeb, a także do ich sytuacji życiowej (ChL 60). Systematyczność katechezy leży u podstaw jej owocności. Daje ona szansę przekazania całości prawdy objawionej oraz osiągnięcie założonego celu. Formacyjny charakter katechezy polegający na dążeniu do świętości zakłada systematyczną pracę z katechizowanymi i stały wpływ na nich.¹² Katechezy nie można ograniczyć też do dzieci i młodzieży, ale objąć nią trzeba także dorosłych, chociaż kontakt duszpasterski z wieloma z nich jest niewielki. Potrzebna jest ona dorosłym, jakkolwiek jej cel i treści są odmienne niż katechezy ludzi młodych. Powinna ona odpowiadać ich potrzebom i ustosunkowywać się do ich problemów. Katechizacja dorosłych jest również konieczna ze względu na katechizację dzieci i młodzieży, ponieważ dorośli, jako rodzice i wychowawcy, stają się także podmiotami katechezy. Dlatego też jest konieczne pogłębianie ich wiedzy i formacji chrześcijańskiej (CT 43).¹³ Prowadzenie działalności katechetycznej musi uwzględniać sytuację życiową chrześcijanina: czas, miejsce i okoliczności im towarzyszące. Katecheza powinna pomóc świeckim zrozumieć ich sytuację życiową i umieć się w niej odnaleźć. Powinna również pomóc określić się im jako uczniom i świadkom Chrystusa. Ma ona więc za zadanie pomóc w rozpoznaniu i kształtowaniu świadomości i misji laikatu.¹⁴

Innym, ważnym sposobem formacji doktrynalnej katolików świeckich jest promocja kultury. Zadaniem formacji doktrynalnej jest w tym względzie wszczepianie ducha i zasad ewangelicznych w samą istotę kultury. Kultura może stać się wtedy nośnikiem Ewangelii prowadzącym do coraz pełniejszego jej odkrywania i coraz głębszego zrozumienia. Z tego względu kultura jako nośnik Dobrej Nowiny musi być nieustannie rozwijana, podnoszona i coraz bardziej „nasycana” duchem ewangelicznym. Promocja kultury przez chrześcijan we współczesnych czasach jawi się w świetle nauczania papieskiego jako konieczność (ChL 60). Poznanie własnej kultury przez laikat jest też pomocne w rozpoznawaniu znaczenia chrześcijańskiego stylu życia, zrozumieniu sprawowanej liturgii i chrześcijańskiego sposobu myślenia.

Promocja kultury we wspólnocie wierzących służy również religijnemu wykozystaniu jej elementów dla różnych grup lub poszczególnych osób w Kościele. Celem

¹² A. Polańska, *Jak być katechetą w Polsce dziś*, „Katecheta” 36:1992 nr 1, s. 11.

¹³ J. Stroba, *Współpraca katechetów z rodzicami i jej miejsce we współczesnym Kościele*, „Katecheta” 34:1990 nr 4 s. 193-197; Por. także. *Wychowanie katolickie we współczesnej sytuacji Kościoła*, w: *II Polski Synod Plenarny. Teksty robocze*, Poznań-Warszawa 1991, s. 214-215.

¹⁴ Jan Paweł II, *Przemówienie „Nauczanie religii w polskich szkołach”* (Włocławek 6. 06. 1991), *OsRomPol* 12:1991 nr 6 bis, s. 73-75.

promocji kultury jest udzielenie pomocy ludziom w lepszym zrozumieniu orędzia ewangelicznego. Różnorodność środowisk życiowych laikatu, wieku i innych okoliczności, implikują potrzebę wnikania Ewangelii w różne formy kultury, tak aby stała się ona bardziej zrozumiała i bardziej przyswajalna przez różne grupy ludzkie. W ten sposób kultura staje się jakby kanałem, przez który Dobra Nowina dociera do różnorodnych świeckich (por. CT 53).

Ze względu na świecki charakter laikatu oraz ze względu na szersze zaangażowanie świeckich w życie społeczne, kulturalne, gospodarcze i polityczne jako konieczne jawi się pogłębianie znajomości katolickiej nauki społecznej (ChL 60). Społeczna nauka Kościoła jest „doktryną wielorakich wymogów nieodłącznych od życia wspólnoty ludzkiej, od stosunków między jednostkami, rodzinami, grupami w odmiennych środowiskach i od samej struktury społeczeństwa, które pragnie żyć według prawa moralnego, stanowiącego podstawę cywilizacji” (ReP 26). Jest rzeczą ważną, aby świeccy jako dzieci Kościoła, znali chrześcijańską wizję praw i obowiązków jednostek, rodzin i wspólnot. Zasady te Kościół wywodzi z Ewangelii, którą głosi. Mówią one o prymacie miłości, o godności osoby ludzkiej i wymogach dobra wspólnego (por. ReP 26).¹⁵ Wizja ta dostarcza świeckim zasad refleksji nad światem i społecznością ludzką, kryteriów ocen i wytycznych dla dalszego postępowania. Dzięki społecznej nauce Kościoła świeccy mogą zrozumieć otaczającą ich rzeczywistość: istnienie poszczególnych jej elementów, zachodzące w niej zmiany oraz związki i prawidłowości charakteryzujące tę rzeczywistość. Znając i rozumiejąc je, świeccy powinni posiadać umiejętność właściwego ukierunkowywania swojej działalności i podejmowania konkretnych kroków do realizacji obranych celów. W publicznym życiu natomiast świeccy powinni podporządkowywać katolickiej nauce społecznej swoje postępowanie, ponieważ należy ona do dziedziny teologii moralnej (SRS 41).

5. Formacja ludzka

W ramach integralnej, pełnej i spójnej formacji katolików świeckich należy uwzględnić formację ludzką, rozumianą jako rozwijanie ludzkich wartości (ChL 60). Jakkolwiek wymieniana w kolejności jako ostatni element formacji, posiada ona duże znaczenie dla duchowości i apostołskiej działalności laikatu. Człowieczeństwo jest fundamentem, na którym budowane jest chrześcijaństwo z całym jego bogactwem. Łaska bowiem zakłada istnienie natury, którą mogłaby podnosić i uświęcać. Formacja człowieczeństwa obejmuje więc, według Papieża, rozwój ludzkiej osobowości, którą należy ubogacać podnoszeniem kwalifikacji zawodowych, rozwijaniem zmysłu rodzinnego i obywatelskiego ze szczególnym uwzględnieniem cech charakteru odnoszących się do życia społecznego (ChL 60).

Formowanie charakteru - z odniesieniem do Boga - zmierza do odpowiedzialnego poznawania i przeżywania związku z Bogiem. Chodzi o coraz pełniejsze doświadczenie wiary. Świeccy powinni zdawać sobie sprawę, że ich problemy w wierze mają znaczenie nie tylko samo w sobie, ale ich przeżywanie i rozwiązywanie jest elementem integralnej działalności apostołskiej. Formowanie dojrzałej religijności ma zatem na celu kształtowanie umiejętności rozpoznawania i rozwiązywa-

¹⁵ Por. A. Potocki, *Społeczna formacja katechetów*, AK 86:1994 z. 2-3, s. 232-241.

nia religijnych problemów własnych i cudzych. Aspekt apostołski tej formacji zawiera również kształtowanie umiejętności prowadzenia do osobistego spotkania z Bogiem (FC 66).¹⁶

Katolicy świeccy powinni cechować się potrzebą posiadania „zmysłu rodzinnego i obywatelskiego” Jego podstawą wydaje się być zdolność otwierania się na innych ludzi i altruistyczna gotowość służenia im. Wśród cech składających się na taką postawę można wyróżnić siłę ducha, szczerłość, uprzejmość, uczciwość i poczucie sprawiedliwości (ChL 60; por. DA 4). Ich kształtowanie mieści się w celu wychowania i formacji apostołskiej katolików świeckich. Siła ducha zakorzeniona jest w chrześcijańskiej nadziei, ukazuje człowiekowi ostateczny cel i sens jego wysiłków. Poprzez formację kształtuje się siłę woli i konsekwencję, które pozwalają w sposób pewny dążyć do obranego celu. Cnotom tym towarzyszy także optymizm i wiara w siebie i własne możliwości. Dla skuteczności apostołstwa jest potrzebna też pogoda ducha oparta na wierze. Cechy te, obserwowane u świeckich, stają się atrakcyjne w kontakcie z innymi ludźmi. Posiadają one zdolność przyciągania oraz zdolność nakłaniania do naśladownictwa.¹⁷

Szczerłość i uprzejmość wyrażają się w otwarciu na innych. Ważnymi cechami charakteru, wspomagającymi je, jawią się umiejętność słuchania i odpowiadania. Są one ważne do prowadzenia dialogu. Wiążą się one z poczuciem odpowiedzialności za drugiego człowieka i jego zbawienie. Umiejętne udzielanie odpowiedzi przysparza świeckim wiarygodności, ale wymaga od nich okazywania szacunku innym oraz traktowania z powagą ich samych i ich problemów. Nie oznacza to bynajmniej braku wymagań, lecz stawianie ich w duchu pokory ku pożytkowi i rozwojowi innych. Ze szczerością związana jest uczciwość. Wyraża się ona w prawdomówności i szczerości postawy. Zarówno w życiu osobistym, sąsiedzkim, rodzinnym katolicy świeccy muszą odznaczać się autentycznością słów i czynów. Głoszenie prawdy jest środkiem do budowania autorytetu (por. ReP 25). Nie mogą więc troszczyć się o przypodobanie się ludziom, gdyż w ten sposób sprzeniewierziliby się swemu apostołskiemu zadaniu. Nie mogą także czynami zaprzeczać temu, co głoszą ustami, gdyż działanie takie byłoby antyapostołstwem.¹⁸

Wydaje się, że elementem „zmysłu rodzinnego i obywatelskiego” jest także działanie z miłością i umiejętność zawierania przyjaźni. Otwartość na innych, której towarzyszy życzliwość i umiejętność służby, czyli bycia dla drugich, rodzi umiejętność wspierania i umacniania innych w potrzebie. W dziedzinie apostołstwa umiejętność taka służy przeobrażaniu świata, czynieniu go bardziej ludzkim, budowaniu wśród ludzi wspólnoty braterskiej. Jest zatem ważne, aby formacja apostołska ukształtowała w świeckich zdolność do poświęcania się w imię dobra człowieka i jego wspólnoty. Postawa taka jest podstawą do budowania przyjaźni, której potrzebują i poszukują wszyscy ludzie. Świeccy budzący zaufanie i potrafiący ofiarne udzielać pomocy stają się powiernikami innych. W ten sposób mogą oni oddzia-

¹⁶ Zob. S. Padewski, *Osobowość katechety*, „Katecheta” 34:1990 nr 1, s. 30.

¹⁷ Por. B. Mierzwiński, *Wychowanie do miłości - podstawowe cechy wychowawcy*, „Katecheta” 38:1994 nr 4, s. 208.

¹⁸ Por. J. Szpet, *Katecheta – świadkiem i przyjacielem*, „Katecheta” 29:1985 nr 1 s. 19-20.

ływać na nich, gdyż są oni otwarci i chętni do przyjmowania podawanych treści (por. ChL 63).¹⁹

Ważnym czynnikiem formacji apostolskiej świeckich jest podnoszenie kwalifikacji zawodowych.²⁰ Świeccy jako pracownicy powinni dobrze przygotować się do wykonywania swego zawodu, stale podnosić swoje kwalifikacje i posiadać właściwe rozeznanie co do etycznego wymiaru wykonywanego zawodu.²¹ Umiejętności zawodowe są przedmiotem podziwu zarówno w aspekcie fachowości, jak i osobowości świeckich. Dobrzy fachowcy postrzegani są jako wzór dla innych, a autentyczny profesjonalizm spontanicznie skłania do naśladownictwa. Przeciwnie natomiast - niski poziom umiejętności budzi sprzeciw wobec całej osoby. Fachowość odgrywa dużą rolę w powodzeniu działalności apostolskiej. Staje się też pomocna przy propagowaniu zasad etyki zawodowej, które zwykle są wymagające i stoją w sprzeczności z obiegowymi poglądami. Owocniejsze jest zatem ich propagowanie przez uznany autorytet zawodowy.²²

Zakończenie

W nauczaniu współczesnego Kościoła dostrzegane są dwie zasady apostolskiej formacji laikatu. Pierwszą jest nieustanne, trwające niemal całe życie odkrywanie swego powołania i coraz pełniejsze odpowiadanie na nie Bogu, drugą natomiast jest jedność życia religijnego i codziennego. Obie te zasady składają się na jeden fakt wezwania laikatu do apostołstwa. Totalność ta obejmuje zarówno cały czas, jak i wszystkie dziedziny życia świeckich. Co więcej - totalność ta oznacza także organiczną, istotową jedność życia duchowego i codziennego. Rozłączne traktowanie zaangażowania w związek z Bogiem i zaangażowania w świat ma znaczenie jedynie metodologiczne przy teoretycznym rozważaniu tego zagadnienia.

Podstawową, chociaż omawianą na ostatnim miejscu, jest formacja ludzka. Zawiera ona kształtowanie osobowości ludzi świeckich, kształtowanie ich charakterów w otwarciu na innych ludzi oraz profesjonalizm w wykonywaniu czynności zawodowych. Doskonalenie „wartości ludzkich” jest właściwym gruntem dla formacji duchowej, ponieważ łaska Boża buduje na naturze. Duże znaczenie ma także formacja duchowa, ponieważ podnosi naturę ludzką ku doskonałości i czyni człowieka odpowiedzialnym za siebie i innych. Elementami tej formacji są: rozważanie Słowa Bożego, życie sakramentalne i modlitewne. Rozwój formacji duchowej umożliwia wewnętrzne zbliżanie się świeckich do Boga.

We współczesnym świecie ważną rolę pełni także formacja doktrynalna. Jest ona istotna dla świeckich, aby znali swoją wiarę, umieli ją uzasadnić i potrafili w jej świetle rozwiązywać swoje problemy. Znajomość prawd wiary i zasad moralnych

¹⁹ Por. Ł. Bogacz-Rajda, *Katecheta potrzebny młodzieży*, „Katecheta” 28:1994 nr 4, s. 203; J. Szarkowski, *O właściwym poziomie rozwoju psychicznego kandydatów na katechetów*, „Katecheta” 35:1991 nr 1, s. 32-36.

²⁰ Jan Paweł II, *Przemówienie „Dla chrześcijanina sytuacja nigdy nie jest beznadziejna”* (Gdańsk 12. 06. 1987), *OsRomPol* 8:1987 nr 5 bis, s. 2-3.

²¹ Zob. E. Weron, *Asceza w życiu ludzi świeckich*, *CTh* 60:1990 f. 4, s. 144.

²² Por. W. Słomka, *Świętość na świeckiej drodze życia*, Poznań-Warszawa 1981, s. 179-181.

ważne jest także w kontekście prowadzenia działalności apostołskiej. Potrzeba bowiem, aby świeccy potrafili skutecznie przekazywać wiarę innym, przekonywać ich i pomagać w rozwiązywaniu życiowych problemów. Spośród nauk teologicznych, pełniących rolę służebną w tym względzie, wyróżnia Papież społeczną naukę Kościoła, podkreślając zaangażowanie laikatu w życie społeczne, polityczne, gospodarcze i kulturalne, z których to dziedzin nie wszystkie są dostępne dla duchowieństwa.

Program formacji apostołskiej laikatu jawi się jako jeden z elementów wychowania do życia chrześcijańskiego w ogólności. Wywodzi się on z wychowania rodzinnego, szkolnego i prowadzonego przez różnorakie instytucje społeczne i kościelne. Program ten jest uszczegółowieniem niektórych procesów i zadań wychowawczych oraz położeniem akcentu na niektóre elementy wychowania chrześcijańskiego. Jest on skuteczny o tyle, o ile jest harmonijnie wkomponowany i współdziała z innymi elementami tegoż wychowania. Z drugiej jednak strony, na zasadzie sprzężenia zwrotnego, elementy formacji apostołskiej oddziałują na całokształt chrześcijańskiego wychowania laikatu.